

**Срђан Мићић, Краљевина Југославија и анилус
Аустрије 1938. године, Службени гласник
– ЕСПД, Београд 2010, 315. стр.**

Одавно наша историографија треба систематски приказ догађаја и дипломатских активности који су обележили историју Европе и света током тридесетих година XX века. Рад Срђана Мићића, *Краљевина Југославија и анилус Аустрије 1938. године*, помаже нам да сагледамо и схватимо ову комплексну тему, попуњавајући извесне празнине у познавању југословенске спољне политике у том раздобљу.

Крај међуратног периода у Европи и нагли успон тоталитарних држава, као и њихова експанзионистичка стремљења, убрзо ће увући свет у авантуру која ће стајати милиона невиних жртава. Сумрак међуратне Европе почиње управо аншлусом Аустрије. Земље Европе, како велике силе тако и мале државе, нису правилно процењивале будућност желећи да одложе садашњост. Краљевина Југославија – њени званичници, као и читаво југословенско друштво – била је непосредно везана за судбину свог суседа Аустрије. Различите друштвене и политичке групације нашле су се директно погођене добијањем новог суседа на Караванкама. Дах захуктале машинерије Трећег Рајха се све јаче осећао у Југославији, компликујући иначе сложене и затегнуте односе унутар Краљевине. Срђан Мићић се прихватио тешког посла, када је одлучио да покаже путеве којима је ишла југословенска спољна политика непосредно пре и током аншлуса. Шта више, Мићић је осветлио и реакције друштвених и политичких инстанци на чин аншлуса, чиме је омогућио једну целовиту перспективу за сагледавање овог проблема.

Аутор је своје истраживање засновао на грађи похрањеној у Архиву Југославије, Архиву Србије, Архиву Српске академије наука и уметности и Војноисторијском архиву. Резултате је поредио и допунио коришћењем обимне литературе објављене на српском, енглеском, немачком, италијанском и чешком језику. Само дело је представљено на једноставан начин у четири поглавља, дајући преглед разматрања судбине Аустрије у европским политичким круговима, у југословенској државној политици, а потом и у југословенској јавности.

Прво поглавље, под називом *Независна Аустрија, анилус или реставрација Хабзбурга*, аутор посвећује аустријском питању у односу на политичке интересе европских земаља, као и развоју ситуације у самој Аустрији. Мићић наводи кључне проблеме опстанка самосталне

Аустрије, процес изналажења могућих решења и реакције великих сила и малих држава на понуђене одговоре. Овај преглед заправо је увод у основну тему књиге, однос југословенске државе и друштва према догађајима у окружењу и судбини свог суседа.

Своју анализу аутор нам је изложио у наредна три поглавља, покривајући различите аспекте задате проблематике. У другом поглављу, *Југословенска држава и аустријско питање*, Мићић се фокусира на однос југословенске државе према три опције – уједињењу две немачке државе, рестаурацији Хабзбуршке монархије и постојању Аустрије као независне и самосталне републике. Чињеница да је Краљевина Југославија, после Немачке, имала највећи број суседа у Европи, и да би у случају аншлуса у суседству имала Италију и Трећи рајх, државе склоне ревизионизму и експанзионизму, одређивала је у великој мери курс спољне политике Београда. С друге стране, стање духова у Аустрији и однос аустријских политичких елита према уједињењу с Немачком наводили су југословенску владу да између аншлуса и рестаурације Хабзбурга бира мање од два зла.

Краљевина Југославија је имала за суседа Италију, чији су апетити јасно показивали да уколико би дошло до пожара на западним границама ветар лако може пренети ватру на југословенску обалу Јадранског мора. У том случају Краљевина Југославија би морала оружаном да се супростави знатно снажнијој Италији. У исто време, југословенски званичници нису могли да негирају принципе на којима је сама Југославија почивала – оспоравајући немачком народу право на самоопредељење, Југославија би одсекла грану на којој седи. Ипак, аутор напомиње да је принцип самоопредељења народа послужио југословенској спољној политици као добар параван за скривање правих мотива који су заокупљали актуелну власт у Краљевини. Слабљење интересовања Француске за подручје источне и југоисточне Европе натерало је председника југословенске владе и министра иностраних послова Милана Стојадиновића да заузме опрезнији став према будућем суседу Краљевине, Трећем Рајху. Покушај да се у сукобу интереса Рима и Берлина везаних за Аустрију изгради повољан политичко-стратешки положај изгледао је као добро решење постојећег проблема. Чињеница да је Британија подржавала овакву политику званичног Београда уливала је наду у позитиван расплет. Југословенски званичници постају свесни да се дотадашњи покровитељи југословенске спољне политике, Француска и Британија, све више удаљавају од Подунавља, па Југославију више није могао задовољавати ослонац на политику која се заснивала на функционисању Мале Антанте и Друштва народа. На тај начин, Југославија бива приморана на самостално дипломатско иступање у односима са агресивном политиком географски ближих, Берлина и Рима. Геополитички положај Југославије и јачање привредног интереса Немачке за простор Балкана ишао је у прилог ставу

који је заузео Милан Стојадиновић. Политичке елите у Краљевини покушавају да у односу на уговоре који је приморавају на помоћ савезницима заузму независтан став. На овај начин, лопта је пребачена на део терена резервисан за велике силе, а Југославији остављен маневарски простор за очување неутралности. Посебну пажњу аутор је посветио значају низа састанака које је југословенски министар иностраних послова одржао у престоницама великих сила крајем 1937. и почетком 1938. године. Мићић је истакао разлику између усмених уверења и званичних обећања са састанка Милана Стојадиновића и Адолфа Хитлера одржаног јануара 1938. године. Званичне белешке нису спомињале разговор о очувању граница Југославије, чиме је југословенски председник владе дошао у незгодан положај у односу на јавно мњење. После поменутих састанака Југославија се приближила Италији, а прећутно прихватила аншлус као свршен чин, не желећи да се замери снажном, будућем суседу. У наставку другог поглавља аутор презентује расположење у југословенским државним институцијама током мартовских догађаја 1938. године.

Треће поглавље *Неутралност или протест* пружа подробнију анализу позиције коју су водећи друштвени и политички чиниоци заузели у односу на аншлус. Аутор анализира ставове власти и опозиције у парламенту и ван њега, али и расположење неких других друштвених и религиозних организација. Мићић закључује да је кнез Павле Карађорђевић, као водећа личност у Намесништву у питањима спољне политике, стајао на линији коју је повукао краљ Александар, са чиме се слагао и Милан Стојадиновић. Кнез Павле се користио својим родбинским везама, као и личним познанствима која су му олакшавала дипломатско деловање и пружала одређен ослонац у Британији. Брзина којом је аншлус спроведен, као и демонстрација одлучности и војне моћи Трећег рајха, додатно су затегле иначе компликоване односе унутар Краљевине. Наде Словенаца да ће припојити Корушку Југославији биле су распршене. Уз то, јавила се стрепња да границе на Каравнакама нису сигурне. Београд је изгледао све даље од Љубљане, помирљивим ставом према проблемима Дравске бановине. Ово је дестабилизovalo владу која је управо сарадњом српских и словеначких политичара држала Хрвате у процепу. Хрватско питање није губило на интезитету, већ је Хрвате натерало да траже нове ослонце у Европи за своју политику. Аутор примећује бојазан хрватских званичника изазвану присуством новог, моћног суседа, и њихову склоност да одложе решавање проблема са Београдом. Немачка национална мањина, према ауторовим речима, у аншлусу налази прилику за слободније држање, на шта влада реагује повећаном будношћу и чвршћом контролом. Истовремено, Мићић истиче и растерећење југословенске јавности и попуштање старих страхова због могућности реставрације Хабзбурга.

Вредан пажње је и део рада посвећен Југословенској радикалној заједници (ЈРЗ) и њеном творцу, Милану Стојадиновићу. Он је свакако крупна политичка фигура која чврсто држи све konce југословенске спољне политике у својим рукама. Аутор га види као реалполитичара, спретног, окретног и прилагодљивог, додајући да и већина политичара Југоисточне и Источне Европе покушавају на сличан начин да се изборе за интересе својих држава.

Последње поглавље под насловом *Информације и пропаганда* пружа нам живу слику стања у којем се налазила југословенска јавност пре, током и после аншлуса Аустрије. Срђан Мићић почиње поглавље анализом домета и ограничења тада постојећих медија на територији Југославије. Нарочито ставља акценат на организацију цензуре, примећујући подложност дневне и периодичне штампе, али наводећи и покушаје новинара и уредника да изиграју прописе и тадашњи режим. Аутор је мишљења да је радио, као ново средство информисања, представљао далеко већи проблем за владину контролу, нарочито због могућности да тренутно објави сваку вест. Због непостојања слободе штампе и јавног говора, Мићић је завршетак овог поглавља посветио неформалним начинима информисања становништва, на које су се одлучивале не само политичке странке, већ и организације националних мањина, чиме је употпунио слику тадашњег друштва, степена његове информисаности, али и ставова и реакција поводом спроведеног аншлуса Аустрије.

Монографија Срђана Мићића, *Краљевина Југославија и аншлус Аустрије*, представља добар рад на сагледавању историјских проблема из различитих углова. Он је одлично искористио прилику коју нам историја као научна дисциплина пружа, да догађај који у очима савременика некада изгледа нејасан, сложен или замршен, сагледа са временске дистанце, користећи се изворима који сведоцима и учесницима нису увек доступни. Проучавање дипломатских односа, као основног пута комуникације међу државама, открива нам оно што су тадашњи званичници, оправдано или не, хтели да сакрију од јавности. Анализа самог друштва употпуњује слику о Југославији, њеним стремљенима и путу који је на крају довео до трагичних догађаја током Другог светског рата. Мићићев излет у непознато показао се у емпиријском смислу изузетно богат. Његова критичност у анализи изворне грађе, озбиљност приступа теми, као и навођење читаоца да сам извлачи закључке и доноси сопствене судове, даје посебан печат поменутом делу.

За крај треба рећи да је ова монографија специфична и по томе што је настала на основу дипломског рада, одбрањеног на катедри за Историју Југославије марта 2008. године. Чињеница да је прво научно истраживање кога се Мићић прихватио резултирало монографијом веома охрабрује кад су у питању његова постигнућа у свету науке у будућности.